

az adott típusba sorolható folyóiratok számát találhatjuk meg. Talán jó szolgálatot tett volna egy táblázat a címeiről is. Egyet kell értenünk szerzővel abban, hogy a hazai orvostudományi információs rendszer bemutatása lehetetlen lenne az 1961-től 1992-ig folyamatosan megjelent *Az Orvosi Könyvtáros* című folyóirat cikkei nélkül, amelyekből érthető módon Jehoda Imola is (bevallottan) sokat merít.

A második rész a dokumentációs munka folyamatait és intézményeit mutatja be. A *dokumentáció* szót mintha mostanában ritkábban hallanánk, de nem kérdés, hogy – amint azt a szerző is megjelöli – szakbibliográfiákról, indexművekről, referáló lapokról, szemletanulmányokról stb. van itt szó. Emlékezzünk csak vissza! Ennek a résznek a szervező elve az információs szolgáltatás második előfeltétele, azaz a gyűjtött orvosi információk formai és tartalmi feltárása. A már említettek mellett a hagyományos és a gépi feldolgozás egymás mellett élése is kap egy fejezetet.

A harmadik rész a *számítógépes információs szolgáltatások* elméletével és gyakorlatával foglalkozik. Ahogy a dokumentációról is kevesebbet hallunk mostanában, úgy *Mihajlov és munkatársai* neve is régi, de rég nem hallott ismerősként tűnik fel a harmadik rész kapcsán, a bevezetésben. Mindenesetre ennek e résznek a középpontjában az integrált könyvtári rendszerek, az adatbázisok, az elektronikus folyóiratok, az elektronikus könyvek állnak. Ebben a fejlődésképben végigkövethetjük, ahogy (képletesen szólva) a *Medlarsból Medline* lett, majd a bibliográfiai adatbázisokból *Resource Centerek*. Az ehhez kapcsolódó fejezet témái különösen figyelemreméltóak. Megismerjük a könyvtári információs rendszerek alapvető jellemzőit, az adatmodellek, az adatbázis-kezelő szoftverek tulajdonságait, az adatbázisok tervezésének folyamatát, valamint számos más fogalom mellett az orvostudomány és határterületei adatbázisait részletesen bemutató táblázatokat találunk itt. Ismereteket szerezhetünk a továbbiakban az elektronikus folyóiratokról, elektronikus könyvekről, valamint a gazdaságos használatukat segítő konzorciumokról is. Elektronikus dokumentumok először CD-ROM-on jelentek meg. A CD-

ROM szerepét aztán sok tekintetben átvette az internet, így messzemenően indokolt, hogy a negyedik rész a *világháló* kínálta lehetőségeket próbálja meg feltérképezni. A teljesség igénye nélkül teszi mindezt, hiszen a teljesség ezúttal lehetetlen. Inkább a fontosabb fogalmakat és eszközöket ismerjük meg ebben a részben, mintsem a forrásokat. Képet kapunk a keresésről, néhány webkereső jellemzőiről. Nyilvánvalóan nehéz időtálló forrásokat felmutatni a web illékony világában, a könyv egy jövőbeni, újabb kiadásában azonban feltétlenül jó lenne néhány, állandóságát már bizonyított, és sok szempontból minőséginek bizonyult forrást, pontosabban a jelenleg felsoroltaknál némileg több hasznos forrást bemutatni.

A befejező rész – a fejlődés eddigi állomásait figyelembe véve – a lehetséges *jövőbeli trendeket* vázolja fel. Ezek illusztrálására röviden bemutatja a 2002-ben megnyílt *Bibliotheca Alexandrina* projektet, amely az egykori alexandriai könyvtár modern, digitális utóda.

Összegezésül elmondhatjuk, hogy a könyvet nem csak az orvosi könyvtárosok forgathatják haszonnal. Ennek illusztrálására megemlíthetjük az első rész tudományometriai fejezetét, amelyről eddig nem esett szó, de nyilvánvalóan általános érdeklődésre is számot tarthat. Terjedelme és részletessége természetesen – a könyv célját és terjedelmét is figyelembe véve – jóval kisebb, mint *Marton János* bibliometriai összefoglalásáé (*Marton János: Bibliometria. = Horváth Tibor–Papp István [szerk.]: Könyvtárosok kézikönyve. 1. Alapvetés.* Budapest, Osiris, 1999. p. 83–147.). Persze nem ez az egyetlen általános figyelmet érdemlő fejezet. Aligha kétséges tehát, hogy megérdemli a figyelmet, sőt a dicséretet ez a könyv. Bizonyosan kötelező irodalomvá válik majd mindenütt, ahol tanítják az információrendszerek történetét, legyen az önálló tárgy, vagy valamely tárgy része. Az orvostudományi információról szóló kurzusok és az orvosi könyvtárosok esetében ezt akár adottnak is vehetjük.

Koltay Tibor

(Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Kar)

Szakértői keresés: hivatkozások a referáló adatbázisokban

Az indexelő/kivonatoló szolgálatok (indexing/abstracting services = I/A services) a hagyományos bibliográfiai adatok mellett egyre inkább ér-

téknövelt információkat is kínálnak: a szerző szerint az újonnan felvett jellemzők közül a citációk közlése kiemelkedő jelentőségű. Évtizedeken át az

úttörő Shepard's Citations esetjogi sorozat és néhány szabadalmi adatbázis mellett csupán a világhírű philadelphiai Institute for Scientific Information (ISI) referáló szolgálata dolgozta fel a folyóiratcikkek rekordjaiban szereplő hivatkozásokat. Ma, amikor a hivatkozott és hivatkozó dokumentumok közvetlen linkelése a webnek köszönhetően lehetővé vált, és a folyóiratok teljes szövegű gyűjteményei egyre szaporodnak, napirenddévá válik az I/A rekordok gazdagítása a citációs adatokkal.

Az I/A szolgálatok terméke tipikusan másodlagos információ, amelyben az adatok strukturáltsága „történelmileg” alakul, és más és más formát ölt a nagy szolgáltatóknál. A ProQuest – még mint UMI – elsőként vezette be a referált dokumentum terjedelméről szóló információt (rövid, közepes, hosszú); a Gale a primer cikkből szűr ki jellemző szakvakat, és ezeket autoreferátum módjára hozzákapszolja a citációs tételhez. Az EBSCO a cikk nehézségi fokát jelzi; a H. W. Wilson a bírálat (peer-review) tényét közli, az INSPEC megkülönbözteti az elméleti és gyakorlati tárgyalásmódot. A tételek bővítését jelentik a pszeudotechnikainak nevezett újítások is, pl. a szerző e-mail címének, a folyóirat URL-jének és a kiadó webcímének a csatolása.

A fenti újítások serege *Jacsó Péter* szerint eltörpül ahhoz képest, hogy a referáló rekordokban rögzítik a fölhasznált bibliográfiai hivatkozásokat is. Ezek valódi citációk, közvetve vagy közvetlenül kapcsolódnak az adott cikkhez/konferenciadolgozathoz/könyvhöz, és a használókat elvezetik más hasonló, a témához tartozó publikációkhoz – anélkül, hogy új keresőkérdést kellene megfogalmaznunk.

Eugene Garfield klasszikus, 40 évvel ezelőtt a *Science*-ben megjelent írásában meggyőzően érvel a hivatkozások felvétele mellett, amely a deskriptoros keresés kiegészítő alternatívája lehet. Gondolatait ragyogóan igazolja a web, azon belül pedig a Web of Science referáló adatbázisa, szellemi termékének, citációs indexgyűjteményének érett, markáns verziója. Bár a citált mű címe nem kerül a referáló rekordba – kivéve az idézett könyvek esetében –, a citációval dúsított rekordok az információ-visszakeresés folyamatában jóval nagyobb értéket képviselnek, mint a hagyományos kivonatok-absztraktok, különösen, ha még a hivatkozások forrása is forró-linkkel nyomban elérhető. Afféle minibibliográfiaként működnek, s főleg a

társadalomtudományi rekordoknál sokszor több tucatot hivatkozást is tartalmaznak.

A ma már kézenfekvő előnyök ellenére más referáló szolgáltatók nem követték az ISI-t a rekordok hivatkozásokkal való gazdagításában három évtizeden át. Nem utolsósorban azért, mert a hivatkozások megjelenítése többletköltségekkel jár – pontos és strukturált hivatkozások feltüntetése pedig még inkább.

A kilencvenes évek közepén a Current Index to Nursing and Allied Health Literature (CINAHL) lépett elsőként, ám sajátosan elképesztő gyakorlatot honosítottak meg: a szerző vezetéknevét rövidítik, a keresztnévet ellenben teljesen kiírják a tételben (!). A Database Access Group, az e-psyche pszichológiai adatbázis szerkesztői kezdetben teljes körű földolgozást ígértek, ám épp a költségek miatt évről évre szűkítették a szempontokat: először elhagyták a könyvekben szereplő hivatkozásokat, majd minden, 1970 előtti munka hivatkozásait, végül már csak az első tíz citációt vették föl. Ez jelentős szegényítés, hiszen a pszichológiai tárgyú cikkek csaknem háromnegyede tiznél jóval több hivatkozást tartalmaz. Az e-psyche a citációk rögzítésével mindenesetre a rivális PsycINFO-t is erre ösztönözte; 2001-ben sietve elkezdtek ott is a hivatkozások közlését. 2004 márciusára 227 ezer tétellel és 9,8 millió hivatkozással – tételenként 43 citációval – bővült a PsycINFO adatbázisa, ami látványos növekedés, még ha a Social Science Citation Index (SSCI) pszichológiai alszekciója 1972-re visszamenően kétszer annyi tételt tartalmaz. A PsycINFO azonban gazdagabb, hiszen az ISI nem dolgozza föl a könyveket. A könyvek nagyságrendekkel több hivatkozást tartalmaznak.

Más kérdés, hogy a PsycINFO legtöbb implementációjában a MARC formátum méretkorlátai miatt csupán a hivatkozások töredéke kerül bele a tételbe. 2003 közepétől azonban a korlát nélküli XML formátum rendelkezésre áll, ám a PsycINFO késlekedik az új formátumra való áttéréssel. Ettől függetlenül külön ki kell emelni ennek az adatbázisnak azt a rendkívül pozitív vonását, hogy a hivatkozások címét is belefoglalja a tételbe.

JACSÓ Péter: Citation-enhanced indexing/abstracting databases. = Online Information Review, 28. köt. 3. sz. 2004. p. 235–238./

(*Bánhegyi Zsolt*)